

J. Mekinda - Pohod II. grupe odredov na Štajersko

Mekinda Jože-Franci, Pohod II. grupe odredov na Štajersko, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1959, str. 465 in 62 strani slikovnih prilog, naklada ?; opremil Vladimir Lakovič. Knjiga je bila izdana v počastitev 40. obletnice ustanovitve KPJ. Posvečena je spominu komandanta Staneta in padlim borcem II. grupe odredov.

Jože Mekinda je bil borec II. grupe odredov in spremljevalec njenega legendarnega komandanta Franca Rozmana-Staneta. Kot dober poznavalec te partizanske enote je pred leti napisal o njej obširen rokopis, iz katerega je že l. 1952 objavil več daljših in krajših odlomkov. Njegov rokopis je v knjižni obliki izšel šele konec l. 1959. Te velike zamude avtor v predgovoru niti ne omenja, čeprav je važna okolnost za presojanje njegove knjige, saj jo je začel pisati že okrog deset let pred njenim izidom.

Prvotno je avtor, sodeč po objavljenih odlomkih (»Lj. Pravica«, 1952, št. 23—26 in 49—50; »Slov. poročevalec«, 1952, št. 154—155; »Borec«, 1952, str. 200—204 in 351—356), nameraval napisati svoje delo o II. grupi odredov kot spomine. To sklepam iz tega, ker je objavljene odlomke napisal deloma v prvi osebi in tudi sicer uporabljal spominski način pisanja. Kasneje pa je svoj namen spremenil in ga v predgovoru knjige označil takole: »To je zgodovina II. grupe odredov, ki se je zbrala iz pripovednih, pismenodokumentarnih oblik in slikovnega materiala. To je knjiga, ki nima namena poveličevati kogarkoli...« (str. 11).

Kljub novemu, mnogo zahtevnejšemu namenu avtor ni bistveno dopolnil in predelal svojega prvotnega rokopisa po strožjih kriterijih zgodovinske metode, zlasti zgodovinske kritike. Ob primerjavi prej objavljenih odlomkov s tekstom v knjigi je razvidno, da je avtor nekdanji rokopis v pripravi za tisk le nekoliko skrajšal, jezikovno popravil in prvotno pisanje v prvi osebi spremenil v tretjo osebo. To pa je odločno premalo za veliko kvalitetno razliko med memoarsko literaturo in zgodovinopisjem.

Mekindova knjiga kljub njegovemu namenu torej že ni zgodovina, ampak spada v vrsto memoarske literature, ki je šele eden od virov za zgodovino. Sicer pa je sedaj potrebna predvsem taka literatura, zlasti za prva leta osvobodilne borbe, iz katerih je ohranjeno razmeroma malo naših pisanih virov, več pa sovražnikovih. Zato je memoarska literatura kljub svojim slabostim izredno važna.

Avtorjeva knjiga je svojevrstna spominska literatura, o kateri sam pravi v predgovoru: »Snov, zbrana v tej knjigi, ni samo moja. To je last vseh onih, ki so pomagali pri zbiranju materiala« (str. 11). Na naslednji strani pa se poimensko zahvaljuje 23 borcem II. grupe odredov, ki so mu »nudili vso pomoč pri zbiranju materiala, kot pri sestavljanju gotovih poglavij«. Nekdanji politkomisar II. grupe odredov Dušan Kveder-Tomaž pa je »gradivo v celoti kritično pregledal« (str. 12).

Iz teh pojasnil se vidi, da Mekinda ni pisal le po osebnih spominih, ampak jih je združil in povezal s spomini nekdanjih borcev v zaokroženo kolektivno spominsko podobo o razvoju, življenju in bojih II. grupe odredov. Avtor sam kot nekdanji borec te enote in član tega kolektiva pripovedovalcev celo nikjer ne govori o sebi in svojih spominih, le na strani 194 omenja svoj prihod v partizane. Na zunaj se je omejil samo na vlogo glavnega zbiralca in oblikovalca kolektivnih spominov, čeprav je razen za opis 2. štajerskega bataljona osnovno gradivo od 194. do 453. strani brez dvoma imel v lastnih spominih, ki mu jih je pomagalo osvežiti ohranjeno arhivsko gradivo.

Dobra stran te metode je, da je sam in s pomočjo tolikih sodelavcev nabral zares bogato spominsko gradivo med svojimi nekdanjimi soborci in različnimi ljudmi, ki so se na terenu srečavali z II. grupo odredov. Zbral je marsikaj, kar niti ni sam doživel in še nikdar prej slišal. Ker je na ta način zapisal dosti zanimivih in tudi važnih podrobnosti, ki jih najbrže ne bi nihče zabeležil, je dosti podatkov rešil pred pozabljenjem. To je vsekakor njegova velika zasluga.

Šibkost avtorjeve metode pa je, da so kot on sam tudi ostali pripovedovalci spominov večinoma ostali anonimni. Redke izjeme so le na nekaterih mestih. S tem načinom je avtor prevzel nase skoraj popolno odgovornost za točnost teh podatkov. Bolje bi bilo, če bi del odgovornosti za posamezne navedbe zadržali tudi resnični pripovedovalci, ki jih naj bi bilo po več za važnejša mesta, da bi bila čim manjša enostranska subjektivnost ali obledelost spomina. S tem bi bile navedbe dokumentirane z dejanskimi spominskimi viri, kar bi olajšalo morebitno preverjanje in sploh dvignilo vrednost knjige.

Kako je to važno, naj pojasnim z naslednjim primerom. Avtor je imel prav gotovo dober spomin, ko je začel pisati svojo knjigo, sicer se takega dela sploh ne bi lotil. Vendar mu je nekoliko odpovedal že tam, ko bi najmanj pričakoval, in sicer pri točnem datumu njegovega odhoda v partizane, čeprav je bil ta dan za njega in za slehernega partizana eden najvažnejših dogodkov v življenju. Tako na str. 194, ko pod Francijem gotovo misli nase, saj je bilo tako le njegovo partizansko ime v II. grupi odredov, piše, da sta v šolsko taborišče »okoli 25. aprila odšla tudi Borut-Zdravko Rakušček in Franci«. Gotovo pa se Z. Rakušček spominja točnega datuma okrog tega nedoločenega »okoli 25. aprila«!

Mojo oznako, da Mekindova knjiga spada v memoarsko vrsto in ne v historiografsko, prav nič ne spreminja niti okolnost, da se je avtor posluževal tudi arhivskih virov ali po njegovem »pismenodokumentarnih oblik« (str. 11). Saj te vire navadno uporablja tudi večina drugih memoarskih piscev, ker hoče z njimi podkrepiti in dopolniti lastne trditve in s tem dvigniti vrednost svojih spominov, ki kljub temu ostajajo le spomini. Zato njegovo knjigo lahko po njeni vsebini še precizneje označim kvečjemu kot memoarsko-dokumentarno delo.

Mekinda v svoji knjigi, čeprav ji je dal naslov »Pohod druge grupe odredov na Štajersko«, zajema širše časovno obdobje. Začenja jo z opisom ustanovitve 2. partizanskega ali štajerskega bataljona sredi decembra 1941 in z njegovim poskusom proboja na Štajersko preko Litije. Prikaže rasti in krepitev bataljona v prvih mesecih 1942. leta, samoiniciativno preformi-

ranje v brigado in nato po ukazu Glavnega poveljstva v III. grupo odredov. Opiše njen drugi neuspeli poskus preboja na Štajersko maja 1942, akcije na Dolenjskem junija, probaj na Gorenjsko in operacije julija ter v začetku avgusta, prihod dveh bataljonov na Štajersko in reorganizacijo II. grupe odredov na Štajerskem sredi septembra 1942. To snov je razdelil na deset poglavij, od katerih pa jih ima večina po več podpoglavij. Na koncu je dodal spisek borcev in narodnih herojev ter obširno slikovno prilogo faksimilov nekaterih dokumentov, v glavnem pa fotografij funkcionarjev in borcev II. grupe odredov.

V predgovoru je avtor nanizal osnovne podatke o tej partizanski enoti in opozoril na neke probleme, s katerimi se je morala srečevati in jih reševati v izvrševanju svojih nalog. Tako že predgovor da bralcem osnovno predstavo o II. grupi odredov in ga zainteresira za branje knjige, ki je v glavnem pisana privlačno, na nekaterih mestih že kar napeto. Zato bo vsakdo, ki želi podrobneje spoznati življenje te enote, z zanimanjem prebral knjigo do konca. V njej bo našel živo podobo te elitne partizanske enote z mnogimi podrobnostmi iz vsega njenega življenja, polnega vedrine in humorja, težav, naporov, bojev, junaštva, požrtvovalnosti, tovarištva in drugih lastnosti partizanskih prostovoljcev ter komunistov.

Tak bralec bo priznal avtorju, da se mu je v splošnem posrečilo »prikazati tiste težke in svetle trenutke, ki so jih doživeli borci v letih 1941 in 1942«, kot je avtor med drugim v predgovoru na str. 11 označil svoj namen, čeprav bodo nekatere bralce manj, druge pa bolj motile razne pomanjkljivosti in nerodnosti. Knjiga je torej kot reportažno-pripovedno spominško delo po svoji obliki kljub svojim slabostim v glavnem uspela in bo zlasti med mladimi bralci uspešno opravila svojo vzgojno nalogo, ko jih bo na zanimiv način seznanjala in oplajala z idejnimi in moralnimi tradicijami naše osvobodilne borbe.

Toda knjiga nima samo te funkcije, temveč je tudi prispevek za zgodovino, ko sem ji uvodoma odrekel, da bi že sama bila zgodovina. In predvsem s tega vidika jo hočem v tej recenziji kritično pregledati in oceniti, v koliki meri je opravila tudi to svojo še važnejšo in odgovornejšo funkcijo.

Avtor je v arhivu nekdanjega Muzeja NO dobil na razpolago precej arhivskih virov. Že s tem je imel ob pisanju pri rokah obširen material. Lahko bi ga pa še nekoliko dopolnil, če bi se poslužil nekaterih važnih dokumentov iz nekdanjega Zgodovinskega arhiva CK ZKS in če bi še bolj izkoristil ustne virove preživelih borcev pri naknadnem preverjanju posameznih navedb in podatkov ter se ne zadovoljil, da je le D. Kveder-Tomaž »gradivo v celoti kritično pregledal« (str. 12).

Iz tako obširnega gradiva bi dovolj vesten in kritičen pisec mogel ustvariti ne samo živo splošno podobo, ampak tudi dokaj objektivno in zgodovinsko točen prikaz razvoja II. grupe odredov v njenih podrobnostih, zlasti pa njenih borb. Tega pa avtor ni pokazal v toliki meri pri pisanju, kot je bil vesten pri zbiranju gradiva. Zato je njegova knjiga šibkejša ravno v zgodovinski vernosti raznih važnih podrobnosti.

Netočna je avtorjeva trditev v predgovoru, da je »na Štajersko prišlo le 220 borcev« (str. 7), saj je Tomaž Poljanec-Kveder 14. XI. 1942 poročal CK KPS, da se je stanje III. grupe odredov na poti čez Gorenjsko »zmanj-

šalo od 550 na 120« (»Zbornik dokumentov in podatkov o NOV«, VI. del, 4. knjiga, str. 255.)

Prvo poglavje začenja avtor z naslovom »Ustanovitev 2. partizanskega (štajerskega) bataljona...« in temu daje le kratko opombo pod črto, da se je »štajerski bataljon imenoval zaradi tega, ker je Glavno poveljstvo... odločilo, da gre ta partizanska enota na Štajersko (str. 13). To pa ni čisto točno, ker se je ta enota do svoje samoiniciativne reorganizacije v brigado sama dosledno uradno imenovala le 2. partizanski bataljon, kot je razvidno iz njenih dnevnih povelj in objavljenih vojnih poročil (»Zbornik«, VI/2, str. 41—87). Avtor bi moral pojasniti, kdaj in kako je prišlo tudi do neuradnega imena, ki je kasneje prevladalo v literaturi in ki so ga dali najbrž sami borci 2. partizanskega bataljona zaradi njegove naloge, da pojde na Štajersko, morda pa ostali partizani, ki so 2. bataljon in nato II. grupo odredov navadno kratko imenovali kar »Štajerec« ali pa »štajerski bataljon«. Tako ga imenuje tudi komandant F. Leskošek-Luka; ko 12. marca 1942 piše »komandantu štaba bataljona«, t. j. F. Rozmanu-Stanetu, da se četa iz Višnje gore »lahko priključi štajerskemu bataljonu« (»Zbornik«, VI/2, str. 51). E. Kardelj pa ga v svojem pismu 29. marca 1942 imenuje celo »Savinjski odred« (isto, str. 77). Zato ostaja neprepričljiva kratka avtorjeva formulacija, da je D. Kveder-Tomaž prišel z nalogom, »da naj se formira 2. štajerski partizanski bataljon«, ko zatem na isti strani na kratko opiše »zbor bataljona« (str. 17) in ga tudi do 26. strani dosledno imenuje le bataljon.

Avtor tudi ne datira ustanovitve 2. partizanskega bataljona, čeprav je ta dogodek zelo važen in je točen datum še vedno delno odprto vprašanje, ker razen 15. decembra nekateri pisci po »Slovenskem zborniku 1945«, str. 701, še vedno ponavljajo 14. december. Omenja pa manj važne datume, kdaj sta Rozman in Stante prišla v Mokronoško četo (str. 13) in kdaj je Kveder odšel iz Ljubljane (str. 16). Le iz opisa, kako je Mokronoška četa hodila na zborna mesto (str. 16), more bralec po zamudnem računanju sklepati, da je bila ustanovitev 15. decembra. Pričakoval bi tudi podatke o številčnem stanju in oborožitvi. Šele na str. 22 pove samo za 1. četo, da je deset dni kasneje imela 19 mož in dve ročni (ne: lahki) strojnici.

Neprimerno je, da avtor z redkimi izjemami uporablja izključno partizanska imena borcev in funkcionarjev. Vsaj ko nekoga prvič omeni, bi moral zapisati tudi njegovo pravo ime, kar je storil le v prav redkih primerih. Nezadostna je rešitev s spiskom borcev na koncu knjige, ker je sestavljen po pravih imenih. Ne le, da je težavno po tem spisku ugotavljati prava imena s pomočjo dodanih partizanskih imen, ampak je večkrat tudi nemogoče, ker je po več borcev imelo enaka partizanska imena. Tako na primer so se Miha imenovali kar štirje.

Priprave za napad na Litijo, ki so razgibale vso litijsko okolico (J. Župančič, »Zasavje v plamenih NOB«, str. 112 in nasl.), je avtor prav kratko označil, ko bi moral dopolniti in popraviti Župančičeve podatke, ki jih je nabral med takratnimi aktivisti, s spomini preživelih borcev in funkcionarjev 2. partizanskega bataljona. Razpisal pa se je o litijskem županu Puschmannu in z izmišljenimi podrobnostmi, za katere ni mogel dobiti nikakih podatkov, opisal njegovo nervozo (str. 19 in 20). Čeprav je imel na razpolago Puschmannovo poročilo, ki ga je v celoti objavil v knjigi,

se ni skoraj nič opiral na njegove podatke. O nemških žrtvah na Tisju brez pripombe navaja partizanski vir, da je bilo 40 mrtvih (str. 23), čeprav je v boju sodelovala samo nemška predhodnica, ki je imela le — 25 mož (str. 24). Tudi po Mekindovem opisu se mi zdi verjeten Puschmannov podatek, da so padli 3 nemški vojaki, 2 pa sta bila hudo ranjena (str. 25).

Površnost in samovoljnost, ki je nikakor ni mogoče opravičiti, ker prehaja na nekaterih mestih že v falzificiranje, kaže avtor v svojem odnosu do dokumentov, v manjši meri do partizanskih, v večji pa do sovražnikovih. Tako na strani 23 citira v narekovaju in v kurzivnem tisku poročilo štaba bataljona, katerega original sploh ni ohranjen. V resnici je avtor uporabil zadnji odstavek iz članka »Slovenska bojišča«, objavljenega v »Slovenskem poročevalcu« št. 32 z dne 30. decembra 1941. (»Slov. poročevalec«, ponatis, str. 235), ta odstavek po svoje popravil in predelal ter takega objavil kot originalno poročilo! V Puschmannovem poročilu pa so nerodnosti zaradi slabega prevoda iz srbohrvaščine. Tako je na str. 24 »tedensko poročilo« spremenil napačno v »nedeljsko poročilo«, »božični teden« v »božično nedeljo« (str. 24), čeprav je bil božič 1. 1941 v četrtek, in na str. 25 omenjeni hudo ranjeni nemški podoficir Nathan (ne Nadhan) je živel še uro in pol in ne »še eno noč« (»Zbornik«, VI/1, str. 527, Župančič »Zasavje«, str. 134). Na str. 30 do 33 citira avtor brez navedbe datuma poročilo generala F. Romera, poveljnika italijanske divizije »Isonzo«, z dne 28. decembra 1941. Dokumentu pa je dodal tako neroden uvod, da ne bo motil samo kritičnega, ampak slehernega bralca.

O imenu kraja prvega boja 2. partizanskega bataljona avtor ni popolnoma jasen, ker na nekaterih mestih govori, da je bil na Tisju (str. 18 in 20), drugod pa na Libergi (str. 7, 24, 28, 38). Tisje je eden od petih zaselkov vasi Liberge (»Krajevni leksikon Drav. banovine«, str. 320). Zato bi bilo bolje, če bi to borbo lokalizirali tako, da je bila na Tisju pri Libergi.

Preveč drzna je trditev, da je bil »30. december značilen po tem, da je bilo tega dne formirano prvo partizansko vojno sodišče v Sloveniji« (str. 37). Saj je že Partizanski zakon iz srede julija 1941 v čl. 15 določal partizansko sodišče (»Zbornik«, VI/1, str. 32). Po teh določilih so se ravnale že prve partizanske enote poleti in na jesen 1941, ko so obsojale na smrt in izvrševale sodbe nad izdajalci in drugimi škodljivci.

Na straneh 38 do 41 vpleta avtor v svoj tekst Kobojevo pripovedovanje o Stiški četi in ne omenja njegovega pravega imena Jože Slovenc, čeprav je v podobnem primeru na str. 35 to storil. Kobojevo pripovedovanje je z nezadostno kritičnostjo sprejel v knjigo, saj v jeseni 1941 še nikjer v Sloveniji niso organizirali narodnoosvobodilnih odborov (str. 39), temveč le terenske odbore OF, četa ni imela sestanka z belokranjskimi partizani (str. 40), ampak z Novomeško četo (N. Silih, ustni vir). V nasprotju z Mekindom, ki se je za pregled razvoja in delovanja Stiške čete zadovoljal z enostransko izjavo, je bil Radko Polič v svojih spominih »Čudežna pomlad« mnogo vestnejši in kritičnejši, da je dal popolnejšo in objektivnejšo podobo Stiške čete (»Čudežna pomlad«, str. 26—31).

Po italijanskih podatkih ni bilo na Turjaku ob napadu 8 karabinjerjev (str. 51), temveč 6, Italijani pa so imeli enega mrtvega in dva ranjena, kar je treba dodati k avtorjevemu podatku o partizanskih izgubah, ker italijanskih ne omenja (str. 55). Neuspeh tega napada pojasnjuje R. Polič (»Cu-

dežna pomlad«, str. 63) s tem, ker turjaški aktivisti, ki bi morali bataljonu pomagati kot vodiči, niso prišli ob določeni uri na dogovorjeno mesto in so tako bataljon, ki jih je precej časa čakal, pustili na cedilu.

Na str. 62 Mekinda najprej piše, da Italijani »niso točno vedeli«, kje je bil 2. partizanski bataljon, kar je razvidno iz citiranega italijanskega poročila z dne 7. januarja 1942, ki navaja, da so bile partizanske skupine opažene v trikotu Stična—Mokronog—Žužemberk. Toda bataljon je bil od 1. januarja 1942 izven tega velikega trikota na Korinju, 7. januarja pa pri Turjaku. Ob koncu citata avtor izvaja nova zaključka, češ da je »iz tega poročila razvidno, da so italijanske vojaške oblasti slutile«, v naslednjem stavku pa celo trdi, da »so z gotovostjo vedele, kje se približno nahaja«. Z eno ugotovitvijo pa res ni mogoče dokazati — treh neenakih trditev!

Na str. 63, 74 in 75 avtor opusti pri navajanju dokumentov narekuje in zadrži le kurzivne črke, v čemer pa na sledečih straneh zopet ni dosleden. Na str. 74 in 75 objavlja popis 111 in ne 141 borcev bataljona. Avtorjeva dolžnost bi bila, da bi točneje določil čas nastanka spiska, ki je morda začetek februarja, in da bi razvozljajl ilegalna imena, kar bi verjetno mogel storiti ob pomoči tolikih svojih sodelavcev. Medtem ko je »Zbornik dokumentov« objavil dokumente 2. partizanskega bataljona s pojasnili (»Zbornik«, VI/2, str. 41 in sl.), je avtor opustil še ta pojasnila, namesto da bi dodal nova, kar redakcija »Zbornika« ni mogla pojasniti, ter se zadovoljil s suho ugotovitvijo, da so to »prva pismena povelja, ki jih je izdal štab« (str. 78). Popraviti je treba tudi napako, da se je pevski zbor vadij kar tri ure dnevno »od 3—6« popoldne, ko so le po eno uro »od 5—6« (»Zbornik«, VI/2, str. 42). V nasprotju z navedbo v tem dokumentu, da »vaje pev. zbora vodita tov. Vlado in Maks«, avtor na str. 84 po spominu piše, da so se »učili pevski zbori (!) pod vodstvom Planince«, ki je po priloženem spisku partizansko ime Vlada Gerbeca (str. 455).

Maksovo pripovedovanje na str. 89 do 94 o ustanovitvi in akcijah Pogledške (ne: Pugledške, kot piše avtor) čete daje precej novih podatkov, vendar pa pušča več vprašanj nerešenih. Ze samo njeno ime je za začetek netočno, saj nam pripovedovalec Maks na str. 91 govori, da je bilo nekaj tednov njeno »prvo taborno mesto sredi Molnika«. S. Semič-Daki se jasno spominja, da se je v začetku imenovala Molniška grupa ali četa (»Borec«, 1949, št. 3, str. 22). Da se je do srede septembra 1941 imenovala po Molniku, nesporno dokazuje dnevnik R. Potočnika, ki je 17. septembra 1941 vanj zabeležil, da so »dobili zvezo s Podmuniškim (t. j. Podmolniškim — op. F. S.) vodom« (»Zbornik«, VI/1, str. 85). Tedaj nekako jo je F. Leskošek-Luka zaradi njene neaktivnosti imenoval Kurjo farmo, kar so za njim prevzeli tudi drugi (E. Kocbek, »Tovarišija«, str. 7). Šele kasneje je dobila ime po Pogledu. Avtor ni poskrbel, da bi pripovedovalec omenil, zakaj je Ristova skupina delovala ločeno in kdaj se je vključil v Molniško četo (str. 90 in 92), do kdaj je bil Vidergar komandir (str. 91), ker je bil pred Šercerjevim imenovanjem komandir Slavko Židanek-Slavac (»Zbornik«, VI/1, str. 46).

Avtor na str. 101 ponatiskuje spomine J. Sekirnika-Simona in ne popravlja njegovih netočnosti v opisu napada na dva italijanska avtomobila, čeprav bi to lahko storil po točnejšem vojnem poročilu št. 4 štaba 2. partizanskega bataljona (»Zbornik«, VI/2, str. 54) in delno po italijanskem poro-

čilu, ki ga avtor citira na 102. strani. Pripomnil je le, da se je Simon »samo v imenih malo zmotil« (str. 103), čeprav se je tudi v drugih podrobnostih. Avtor tudi netočno našteje plen in po nepotrebnem poveljuje Simona, češ da je »sam opravil« z Italijani (str. 101), ko pa Simon jasno piše, da je to »napravil s tremi borci« (str. 100), od katerih je štab bataljona v svojem vojnem poročilu dva pohvalil, da sta se »posebno odlikovala« (»Zbornik«, VI/1, str. 55). Karabinjer se ni pisal Merkuler (str. 102), temveč Mercurel (isto, str. 399).

V opisu napada na vlak 18. marca 1942 na str. 106 in 107 se avtor ni prav nič naslonil na ohranjene dokumente, ampak se je zadovoljil z manj zanesljivim spominom. Iz vojnega poročila št. 5 štaba 2. partizanskega bataljona je namreč razvidno, da vlak ni napadla ena četa, temveč 2. in 4. četa, napad ni bil ob pol dveh ponoči, temveč dobro uro kasneje. Iz pregleda sabotaž pa se vidi, da ni bil ranjen strojevodja, temveč dva zavirača. (»Zbornik«, VI/1, str. 55.)

Na str. 108 objavlja avtor odlomek iz vojnega poročila št. 7, vendar pa izpuščeno nadaljevanje ne označuje s potrebnimi tremi pikami, da izpade, kot da citira celoten dokument. (»Zbornik«, VI/2, str. 60.) Pri objavljenem dokumentu na str. 112 je opustil narekovaje. Na str. 119 je v vojnem poročilu št. 8 izpustil datum 23. III., da bo zaradi tega in mestoma nejasnega opisa borbe na Pogledu ne dovolj kombinirajoči bralec sklepal, da se je bitka odvijala 24. marca. Veliko nerodnost pa je storil na 120. strani, ko je iz 2. knjige VI. dela »Zbornika« citiral opombo 2 na str. 61, ki je zgoščen povzetek podatkov iz italijanskega poročila, kot da je dobeseden citat italijanskega poročila!

O izgubah v bitki na Pogledu meni avtor, da je »zelo težko reči, ker se partizansko in italijansko poročilo v tem ne ujemata« (str. 120). Tri odstavke kasneje na isti strani piše, da so Italijani izgubili »čez 80 svojih bojnikov«. Toda vojno poročilo 2. partizanskega bataljona št. 8 z nedvomnim pretiravanjem omenja le »okrog 40 ubitih fašistov«, kar kasneje zvišuje na 47 (»Zbornik«, VI/2, str. 61 in 133). Iz avtorjevega opisa borbe niso razvidne niti tako velike sovražnikove izgube, interno italijansko poročilo pa omenja 6 lastnih mrtvih in 6 ranjenih (»Zbornik«, VI/2, str. 61), kar je zelo verjetno točno. Partizansko vojno poročilo št. 8, objavljeno v »Slovenskem poročevalcu« 6. aprila 1942, priznava 2 padla in 3 ranjene partizane, s čimer so bile partizanske žrtve iz propagandnih razlogov zelo verjetno nekoliko zmanjšane. Avtor v opisu borbe namreč omenja 3 padle in 4 ranjene (str. 116 do 118), na str. 120 pa piše, da so Italijani našli na bojišču »samo štiri mrtve partizane«.

V koliko je komandant F. Leskošek-Luka prepustil štabu 2. bataljona »svobodne roke« (str. 123) za reorganizacijo bataljona, se vidi iz Leskoškovega pisma z dne 12. marca 1942 F. Rozmanu-Stanetu. V njem je komandantu bataljona prepustil le, da o tem že sedaj »razmišlja« in »po možnosti pošlje predloge«. Hkrati ga je Leskošek-Luka opozoril, da bo »treba vsekakor hitro zaključiti formiranje bataljona in preiti h konkretnim nalogam. To je akcija preko meje«... (»Zbornik«, VI/1, str. 52.) Razlogi za ustanovitev brigade, opisani na str. 122 in 123, bi bolj spadali na str. 132.

Na str. 124 avtor samovoljno razširja precizne podatke iz »Pregleda sabotažnih dejanj«. Tako je pri Čušperku peklenski stroj raztrgal le eno

tirnico, med Veliko Loko in Radohovo vasjo pa je bil vagon samo laže poškodovan (»Zbornik«, VI/2, str. 87). Na str. 124 do 126 objavlja avtor spisek 149 borcev 2. partizanskega bataljona s partizanskimi imeni, ki jim tudi tu ni razrešil njihovih pravih imen. Ker avtor na prejšnjih straneh opisuje akcije bataljona v času od 18. do 29. marca 1942, je zelo verjetno netočna avtorjeva oznaka, da je bilo tako številčno stanje moštva »v tem času« (str. 124), ampak verjetneje v začetku marca ali konec februarja, saj je bilo prej v bataljonu po ohranjenem spisku 111 mož (str. 75), do 2. aprila pa je po avtorjevi oceni moštvo naraslo že na 250 (str. 139). Po mnenju F. Komela in I. Tilakarja pa celo na okrog 300 mož (»Vojni istoriski glasnik«, 1956, št. 6, str. 41).

V podrobnem opisu rojstva 1. brigade avtor ni navedel datuma naredbe št. 35, ki se ga iz opisa sicer more ugotoviti, in naredbe št. 36 (str. 137), ki se ga niti iz opisa ne more razbrati. Na str. 138 je prav tako izpustil datum zbora ob dveh popoldne, ki je bil verjetno 30. marca.

Medtem ko avtor nekatere partizanske dokumente objavlja brez sprememb, nekatere na str. 139 do 144 po svoje redigira. Ta samovoljen poseg v izvirnik je zlasti hud na str. 144, kot je razvidno iz naslednje primerjave z originalom: »Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet« avtor napačno popravlja v »Glavni štab partizanskih odredov Slovenije«, »partizanskih čet« v »partizanskih enot«. »Glede na nove naloge, ki se postavljajo pred slovenske osvobodilne partizanske čete in Narodno zaščito...« predeluje v »Radi movih nalog (misli se na predstoječe borbe partizanskih odredov spomladi 1942), katere stoje pred slovenskimi osvobodilnimi partizanskimi edinicami, Narodno zaščito...«; »...posameznih odredov in bataljonov, da bi se mogla izvršiti načrtna in enotna akcija...« spreminja v »...poedinih odredov in bataljonov, da bi se mogle izvršiti načrtna in slične akcije...«; »...ali povezanih čet...« spreminja v »...ali nepovezanih čet...«; »...se imajo, kjer koli...« spreminja v »...se smejo, kjerkoli...«; »...roku...« spreminja v »...času...«; »...pod imenom »odred« z...« spreminja v »...pod imenom »Odred« z...«; »...Kokrški« spreminja v »...Koroški...«, čeprav je v naslednji vrstvi v originalu in v avtorjevem besedilu omenjen tudi Koroški odred; »...Belokranjski, Notranjski in Primorski...« spreminja v »...Belokranjski in Notranjski ter Primorski...«; »...iz novoformiranih odredov...« spreminja v »...iz novo formiranih odredov...«; »...pod imenom »grupa odredov« in ...« spreminja v »...pod imenom »Grupa odredov« in...«; »...Prva... Druga... Tretja... Četrta...« prepisuje kar z arabskimi številkami; »...po posebnih inštrukcijah glavnega štaba...« spreminja v »...po posameznih inštrukcijah Glavnega štaba...«. Zelo važno točko, ki se glasi: »Grupni štabi imajo v najkrajšem roku predložiti Glavnemu štabu predloge za imenovanje odrednih štabov.«, pa je sploh pozabil prepisati; zadnjo točko te važne naredbe »7.) Grupni štabi imajo... te naredbe.« (»Zbornik«, VI/2, str. 93) pa je takole predelal: »6. Grupni štabi morajo... te naloge.« Tako pačenje važnega partizanskega dokumenta je nedopustno in neopravičljivo.

V polemiki med Glavnim poveljstvom in štajerskim pokrajinskim poveljstvom o medsebojni zvezi so še odprta vprašanja, ki jih avtor ni poskusil reševati. Na str. 145 najprej trdi, da je bila kurirska zveza prekinjena, v naslednjem odstavku pa govori, da »ni potekala dobro«, ker je

Glavno poveljstvo dobivalo pošto, štab. I. partizanske brigade pa ne nje-gove. Nov element v to polemiko je pred kratkim prispeval R. Polič, ki v knjigi »Čudežna pomlad« na str. 72 do 75 opisuje, kako mu je I. Kavčič-Nande 27. marca 1942 prinesel dnevno povelje št. 1 Glavnega poveljstva za štab 2. štajerskega bataljona. To pismo je Polič 28. marca odnesel na Kremenjek, kjer ga je 29. marca izročil štabu. I. Kavčič-Nande je na dnevno povelje pripisal, naj se štab preko stiškega okrožja poveže s pokrajinskim štabom za Ljubljansko pokrajino. Vendar se štajerski pokrajinski štab ni o tem dogovoril s Poličem, niti mu ni dal nikakega odgovora za Glavno poveljstvo, čeprav se je tedaj že pripravljaj na organiziranje I. partizan-ske brigade.

Avtor je na str. 147 prezrl, da E. Kardelj v svojem poročilu z dne 23. aprila 1942 navaja za »Savinjski odred« okrog 350—400 mož, kar je pretirano, saj štab II. grupe odredov teden dni kasneje poroča, da ima »sedaj 300 mož tukaj« (»Zbornik«, VI/2, str. 174). Premajhno kritičnost je pokazal tudi na str. 148, kjer zatrjuje, da se je število borcev v brigadi, to je v II. grupi odredov, do sredine junija dvignilo na 1000, čeprav na str. 442 ponatiskuje njen raport št. 9 s preciznim podatkom, da je 20. ju-nija 1942 s štirimi bataljoni štela 541 mož, ko je en bataljon že šel iz sestava II. grupe odredov. Bataljon na Štajerskem pa je 17. junija 1942 imel 116 borcev (»Zbornik«, VI/3, str. 64). Tudi 1. maja 1942 še ni mogla imeti II. grupa odredov na Dolenjskem 500 mož, kot zatrjuje avtor na str. 196, 198 in 202.

V bojih 18. aprila 1942 niso imeli Italijani nad 60 mrtvih (str. 168), temveč po lastnem internem poročilu le 6 mrtvih in 13 ranjenih (»Zbornik«, VI/2, str. 133). Na str. 173 avtor za tri tedne prezgodaj opisuje kontroli-ranje avtobusov, ki se je začelo šele 8. maja, kot sam piše na str. 202. V poročilu partijske organizacije na str. 180 je izpustil datum 7. 7. 1942, v prvem odstavku prezrl besedo »prvo«, da se začetek pravilno glasi: »Ker je to prvo poročilo...«, na str. 181 pa je pred zadnjim odstavkom izpustil tri pike, s čimer bi moral označiti precejšen del nečitljivega dokumenta. (»Zbornik«, VI/3, str. 117.) Na str. 188 in 189 je pri citiranih dokumentih prav tako izpustil datum 29. april 1942 (»Zbornik«, VI/2, str. 161 do 170). Ta datum pa demantira avtorjevo trditev na omenjeni strani, da bi Ljub-ljanska pokrajina tedaj »bila skoraj v celoti osvobojena«, ko je v začetku maja šele začelo nastajati osvobojeno ozemlje.

Štab II. grupe odredov je 2. maja in ne aprila (str. 200) dobil sporočilo o prihodu novincev. Štab II. grupe odredov ni 1. štajerskemu bataljonu 6. maja sporočil samo »naslednje«, kar citira avtor na str. 201, temveč ob-širno dnevno povelje, iz katerega avtor citira le 4. točko. (»Zbornik«, VI/2, str. 202). Zato bi moral pri citatu označiti, da je to le odlomek. Že na str. 133, zlasti pa na str. 202 bi moral avtor vsaj na kratko omeniti, kako je 1. šta-jerski bataljon realiziral obe povelji.

S trditvijo, da so na progi Ljubljana—Novo mesto v začetku maja »iz-gubili Italijani skoraj vso oblast« (str. 204 in 211), avtor močno pretirava. Iz vojnega poročila II. grupe odredov je mamreč razvidno, da od 27. aprila do 26. maja ni izvedla niti enega napada na vlak in železnico (»Zbornik«, VI/2, str. 255 in 294), Dolenjski odred pa je v prvi polovici maja napadel le dva vlaka (isto, str. 290). Na drugi strani pa so Italijani z opustitvijo

manjših postojank večino svojih sil razporedili ob železnicah (isto, str. 452), ki so jih obdržali v svoji oblasti. Prav tako je netočna avtorjeva teza, da je dolenska železnica »postala meja med slovenskim osvobojenim in okupiranim ozemljem« (str. 211), ker je tudi na drugi strani med progo in italijansko-nemško okupacijsko mejo nastajalo osvobojeno ozemlje, saj je bila skoraj vsa Ljubljanska pokrajina razen mest in »razen glavnih prometnih žil svobodna« (»Zbornik«, VI/2, str. 279).

Zgodovinsko nevzdržna je avtorjeva trditev na str. 213, da je bila »najbolj aktivna enota na Dolenjskem in tedaj v Sloveniji II. grupa odredov«, saj je od 20. aprila do 19. maja 1942 zaradi svoje posebne naloge izvedla le 8 vojaških akcij (»Zbornik«, VI/2, 255). Mnogo aktivnejša in tudi najbolj aktivna v Sloveniji je takrat bila III. grupa odredov, ki je zato tudi »pokazala največje uspehe« (isto, str. 279).

Kape s ščitnikom niso maja 1942 »zamenjale titovke« (str. 218), ampak triglavke, ker so se titovke pojavile na Slovenskem šele junija 1943. Neprimerna raba je težki mitraljez »na vodo« (str. 226), ki je samo z vodnim hlajenjem. Vod ni v partizanih nikdar imel »komandirja« (str. 231 in 232), temveč le vodnika.

Odveč je citiranje obširnega zaslišanja belogardističnih organizatorjev na str. 220 do 224, ker sem po tem dokumentu in drugih virih že v »Belogardizmu« na str. 252 do 255 jasneje opisal delovanje belogardistov v Dobrunjah in v Bizoviku. S tem in s svojimi komentarji je avtor storil precejšen korak nazaj od mojih ugotovitev. Na str. 219 bi moral omeniti, da je bil Albin Grajzer funkcionar VOS, ker se ne bo vsak bralec spomnil, kakor je avtor že na 72. strani omenil, da je bil dodeljen VOS. Grajzer gotovo ni na belogardiste »tako opozoril štab grupe« (str. 219), temveč je že prej obveščal tudi biro VOS v Ljubljani, ki je za svojega sodelavca pridobil tudi belogardističnega kurirja, tako da je tudi biro VOS sproti dobival prepise belogardističnih poročil iz Dobrunj. (»Belogardizem«, 2. izdaja, str. 253). Če so »nekateri domnevali« (str. 219), da belogardisti organizirajo oborožen oddelek, je VOS to točno vedel. Malo verjetna je avtorjeva trditev, da je Rüstov bataljon dobil ukaz, naj v noči 17. na 18. maja obkoli Dobrunje (str. 219), ko pa na prejšnji strani avtor govori, da so bili 17. maja še vsi bataljoni razen Zdravkovega na Kremenjaku. O »plavi gardi« (stran 220) tedaj še ne moremo govoriti, ker smo četnike tako začeli imenovati šele spomladi 1943. Nerodna formulacija je, da je neki kapetan prihajal na playogardistične sestanke celo »po nalogu kraljeve vlade v Londonu« (str. 220). Citat na str. 224 ni iz vojnega poročila št. 3, temveč iz raporta št. 5 z dne 19. maja 1942 (»Zbornik«, VI/2, str. 257).

Znano borbo pri Jančju je avtor obširno popisal na straneh 225 do 448. V svojem opisu pa se je zgubil v opisih bolj in manj važnih podrobnosti, da bralec kljub veliki pazljivosti ne dobi zadosti jasne podobe o tej veliki bitki. Tega se je delno zavedal sam, ko je na str. 243 zapisal: »Da bo slika jasnejša, je nujno potrebno ponazoriti pokret nemških enot...« To je storil na koncu svojega opisa borb, namesto da bi med samim opisom prikazal gibanje naših in sovražnikovih čet. Prav je, da je na mnogih mestih prikazal junaštvo posameznih borcev, ni pa prav, da precej blede izpade komandant F. Rozman-Stane, ki je s svojo poveljniško sposobnostjo rešil nevarno vojaško situacijo in jo iz grozečega poraza okrenil v zmago. Pri-

znanje, ki so mu ga dali Nemci v Litiji, da se je »tudi pri tej akciji (kot na Tisju — op. F. S.) nasprotnikovo taktično vodstvo odlično izkazalo« (str. 247), ni čisto razvidno iz avtorjevega pregleda razvoja borbe. Odločilno Stanetovo potezo, da je Zdravkov bataljon poslal na sosednji greben, je suho omenil v dveh vrsticah in pol šele na 238. strani, ko že opisuje umik v noči od 21. na 22. maj. (R. Polič, »Čudežna pomlad«, str. 94; I. Ferlež, ustni vir.)

O sami bitki nimamo poročila štaba II. grupe odredov, ki je svoj raport št. 5 Glavnemu poveljstvu napisalo 19. maja pred svojim odhodom na Štajersko, raport št. 6 pa 28. maja po vrnitvi, vendar v njem poroča samo o akcijah od 25. maja (»Zbornik«, VI/2, str. 257 in 293). Edina partizanska vira iz tistega časa sta članek »Partizanska bitka pri Litiji«, objavljen 1. junija 1942 v 23. številki »Slovenskega poročevalca«, in njegov kratek povzetek v poročilu Glavnega poveljstva 7. junija 1942 Vrhovnemu štabu (»Zbornik«, VI/3, str. 14 in 29). Podobne podatke navaja tudi E. Kocbek v »Tovarišiji«, str. 21. Razen tega pa poznamo tudi nekaj okupatorskih dokumentov. Ker imajo ti viri razmeroma skope podatke, je bila avtorjeva dolžnost, da bi po kritičnem preverjanju spominov in ustnih virov udeležencev čim verneje opisal razvoj te operacije. Vendar pa tudi ni pokazal dovolj kritičnosti, kot se more sklepati iz več primerov.

Že sama trditev, da je bila borba na Jančjem, ni točna, kot je razvidno iz avtorjevega opisa. Jančje se imenuje najvišji vrh v Janškem hribovju ali v Janških hribih (Melik, »Slovenija«, II/3, str. 266), pod njim je istoimenska vas. Borba pa se je odvijala nekaj kilometrov vzhodno. Zato bi bilo bolje reči, da je bila pri Jančju ali na Janškem hribu. Nепrepričljiva je trditev, da so Nemci po spopadu s partizansko patroljo pustili na bojišču dva vojaka in »precej orožja« (str. 228). Na str. 230 avtor ne pove jasno, da je kolona zaradi tega prišla prekasno do Save, ker je zašla (F. Poglajen-Kranjc, »Spomini na partizanska leta«, II., str. 21; R. Polič, »Čudežna pomlad«, str. 93), saj je za okrog 5 km dolgo pot do Save potrebovala kar pet ur. Malo verjetno je, da je nemška obveščevalka naštelà točno 513 mož, prav tako tudi, da bi izvedela, kje je III. grupa odredov mislila prekoračiti Savo (str. 232). Več podatkov iz nemškega načrta je 1. junija 1942 objavil »Slovenski poročevalec«. Komandant Stanè gotovo ni samo »zrl na papir... v ustih prekladal čik (kar je avtor omenil že na tolikih mestih! — op. F. S.) in ... izdaval« (str. 233) citiranih besed. Avtor pa ne pove, kakšen taktičen protinačrt je izdelal komandant Stane, da je prelisil nemško poveljstvo. Zaradi tega izpade uspel umik predvsem kot srečno naključje, ker bralec prav lahko prezre kratko omembo na str. 238, da je bil preko sosednjega grebenčka predviden umik.

Avtor meni, da je III. grupa odredov uničila 3 motocikle, 3 osebne avtomobile in 3 kamione (str. 233 in 239), poročilo v »Slovenskem poročevalcu« 1. junija 1942 pa našteva le en motocikel, en avtomobil in tri kamione. Iz avtorjevega opisa na str. 241 in 242 ni jasno, kdaj so člani IOOF prišli v taborišče II. grupe odredov na Polici. To je bilo kasno popoldne 23. maja (E. Kocbek, »Tovarišija«, str. 20). Avtorjev opis zbora III. grupe odredov na str. 242 more vsakdo preveriti s Kocbekovimi dnevniškimi zapiski v »Tovarišiji« (str. 21) in ugotoviti, da so Mekindovi podatki zgodovinsko precej nezanesljivi. Neverjetno je, da je zastopnik IOOF prav tako govoril,

kot avtor citira njegov govor, saj so člani IOOF šele tri dni kasneje zvedeli za Tomšičevo smrt (Kocbek, »Tovarišija«, str. 25). Štab II. grupe odredov ni tedaj ugotovil, da je pri Jančju padlo »nad 300 Nemcev« (str. 243), temveč je sovražne izgube ocenil na nad 200 padlih. (»Zbornik«, VI/3, str. 16, 29 in 69; Kocbek, »Tovarišija«, str. 21). Avtor misli, da nad 300 padlih Nemcev ni pretirano, »raje prenizko« (str. 243). Na str. 245 pa piše, da je padlo celo nad 400 Nemcev. Menim, da je ta številka močno pretirana, čeprav so Nemci svoje izgube ocenjevali kot »znatne« (»Zbornik«, VI/3, str. 391). Najbrž je precej točen podatek v italijanskem dokumentu (str. 246), ki govori o 26 padlih Nemcih in 17 ranjenih, prepeljanih v Ljubljano. Medtem ko na str. 234 piše, da nemška blinda »niti pol ure ni vztrajala na položaju in že se je morala umakniti«, na str. 244 zatrjuje: »Blinda je obstala in se do konca borbe ni premaknila«. Neverjetno je, da so Nemci kar na svoje ranjence nametali mrličje, pod katerimi so tudi ranjenci umirali (str. 245).

Citirani fonogram ni italijansko poveljstvo odposlalo 25. (str. 245), ampak 20. maja; poslalo ga ni poveljstvo II. armadnega korpusa, temveč XI. armadnega korpusa. Na str. 246 je avtor brez oznake izpustil v 2. točki stavek, »da preprečita vdore«, celotno 4. točko in zadnji odstavek (»Zbornik«, VI/2, str. 451). V noči od 26. na 27. maj ni II. grupa odredov poškovala 800 m proge (str. 262), ampak 200 in sicer je 100 m razdrila, 100 m pa zatrpala z drevjem (»Zbornik«, VI/2, str. 294).

Poglavje »Nalog za pohod preko Gorenjske na Štajersko« je le obširen citat naredbe Glavnega poveljstva z dne 3. junija, čeprav je štab II. grupe odredov v resnici že prej dobil povelje za to pot. Glavno poveljstvo je namreč 26. maja 1942 ukazalo II. grupi odredov, da takoj krene na Notranjsko, uniči progo, kréne na Gorenjsko in tam »preko Save na Štajersko. na svoje namenjene postojanke in vrši tam že dane naloge« (»Zbornik«, VI/2, str. 282 do 286). Na ta ukaz je mislilo Glavno poveljstvo v naredbi 3. junija 1942 in ne na naredbo z dne 4. aprila, kot v opombi piše avtor na str. 272. Naredba z dne 3. junija 1942 pa vsebuje le podrobne instrukcije za izvedbo ukaza z dne 26. maja, kot je razvidno iz prvega odstavka naredbe, ki ga je avtor izpustil. Ne da bi označil, je na str. 274 izpustil drugo polovico dokumenta (»Zbornik«, VI/3, str. 22).

Italijansko ofenzivo na Muljavo od 6. do 10. junija avtor prikaže s ponatisom obširnega vojnega poročila št. 5 štaba II. grupe odredov (str. 280 do 287) in vojnega poročila 2. bataljona Pohorskega odreda (str. 293 in 294), ki jima na koncu doda več citatov iz italijanskih dokumentov (str. 295 do 297). Do vseh teh dokumentov nima kritičnega odnosa, saj jih je objavil brez potrebnih opomb in popravkov. Sam je po spominu opisal le bitko pri Muljavi 7. junija 1942. Namesto da bi avtor dal zaokrožen kritičen opis teh bojev, je v glavnem le ponatisnil surovo in pomanjkljivo gradivo, iz katerega si bralec ne bo mogel rekonstruirati prave slike teh bojev.

Pohod preko Notranjske (in ne Dolenjske, kot na str. 298 pomotoma stoji v naslovu) je avtor v pretežni meri opisal po spominih, prav tako boje na Gorenjskem. Tu pa tam je v svoje besedilo vpletel tudi nekaj dokumentov. Zlasti v opisu pohoda preko Gorenjske je bil v uporabljanju dokumentov površen in nekritičen.

Iz obeh nemških dokumentov z dne 2. in 3. julija, citiranih na str. 336, se ravno ne vidi, da je bila italijansko-nemška meja dobro zastražena in

ojačena, kot avtor zatrjuje. To bi mogel avtor dokazati z radiogramom štaba Jug št. 1 z dne 1. julija 1942, v katerem omenjeni nemški štab poroča, da so nemško mejo od Opal do Zaloga »danes ob 4. uri zgradile sile policije, obmejne carinske zaščite in vojske. Štab Jug je na zahtevo komandanta redarstvene policije »Alpenland« angažiral naslednje enote deželnih strelcev: 1. in 2. četo 322. bat., 2. četo 857. bat. in 3. četo 922. bataljona. (»Zbornik«, VI/3, str. 481.)

Tako, kot avtor na str. 336 citira depešo štaba Jug št. 5 z dne 2. julija, se dokument ne glasi in je avtorjev tekst posledica površnosti, kot je razvidno iz primerjave točnega prevoda originala z avtorjevo predelavo. Original:

»Gorenjska: 1. VII. se je primerilo naslednje: ... Cesta Šmartno—Motnik neuporabna. Telefonski vodi Kamnik—Motnik pretrgani... V bližini Potoka (vzhodno od Kamnika) so banditi ob 19. uri obstreljevali z brzostrelkami in puškami motorno kolo orožništva. Voznik nepoškodovan, sovožadž hudo ranjen. Na klice na pomoč orožniške postaje Šmartno so bile angažirane tri grupe 3. čete 510. bataljona. 2. VII. zjutraj so severno od Sv. Ane na ljubeljski cesti (severozahodno od Tržiča) upepelili kmetijo in žago, porušili most in pretrgali telefonske vode. Štab Jug je poslal dele 1. čete 922. bataljona dež. strelcev proti Sv. Antonu. Policija podpira akcijo s sovražnikom na obmejnem sektorju Opale—Zalog. Na italijanskem ozemlju se je italijanska vojska spopadla z bando kakih 500 do 1000 mož, ki jo potiskajo proti nemškemu obmejnemu sektorju...« (Arhiv Inštituta za zgod. del. gibanja [AIZDG], »Zbornik«, VI/3, str. 487.)

Avtor pa v narekovajih in s kurzivnimi črkami ta dokument takole po svoje citira:

»V borbah pri Sv. Martinu je sodelovala 3. četa 510. Landeschützenbataljona, a v smeri Sv. Antona je odšla 1. četa 922. Landeschützenbataljona. Na italijanski meji ob obmejnem pasu so Italijani vodili borbe s 500 do 1000 partizani.«

Taka samovoljna predelava je nedopustna potvorba.

Čeprav je iz originalnega dokumenta razvidno, da leži Sv. Martin, ki se pravilno imenuje Šmartno (včasih tudi Šmartin) v Tuhinju, vzhodno od Kamnika v Tuhinjski dolini, ga je avtor predstavil na italijansko stran Polhograjskega hribovja. Iz tega napačno sklepa, da je bila »prva nemška akcija proti enotam II. grupe odredov... pri Sv. Martinu na italijanski strani« (str. 337) in obširno razglablja o tem spopadu, ki ga sploh ni bilo.

Podobno kot radiogram št. 5 je avtor »predelal« tudi dopoldanski radiogram št. 7 z dne 3. julija 1942, ki se glasi:

»V noči na 3. julij so bile v obmejnem predelu Opale—Zalog oborožene sile obmejne zaporne čete ojačene z dvema četama 922. bataljona dež. strelcev...« (AIZDG, »Zbornik«, VI/3, str. 487.)

Avtor pa na str. 336 piše, da radiogram »3. VII. 1942 pravi« in citira:

»Tega dne so Nemci obmejni odsek Opale—Zalog ojačili z 2. četo 922. Lds.-bataljona.«

Avtor nadalje zatrjuje, da so Nemci 2. in 3. julija ves dan vozili okrepitve na mejo ter se tam vkopali (str. 336 in 337), kar pa ni točno. Nemci so mejo okrepili že zjutraj 1. julija, naknadno pa so v noči na 3. julij

poslali še dve četi, kot je razvidno iz ohranjenih nemških dokumentov, ki sem jih prej citiral. Zaporo so končali 5. julija zvečer (»Zbornik«, VI/3, str. 505). Zato sta dva bataljona II. grupe odredov v noči na 6. julij brez boja prešla mejo.

Ni točno, da l. 1941 niso hoteli Nemci nikakih razgovorov o skupnih akcijah z Italijani (352), ker je do takšnih razgovorov od julija 1941 večkrat prišlo. Sam avtor na str. 246 objavlja italijanski dokument o takem razgovoru in sodelovanju nemškega poveljstva z italijanskim.

Kot v večini primerov avtor tudi na str. 352 do 354 po nepotrebem v celoti objavlja že prej objavljeni italijanski zapisnik o razgovoru generala Robottija z Rösenerjem (»Zbornik«, VI/3, str. 507), ko bi zadoščali odlomki Rösenerjevih poročil in pojasnil. Tako bi imel bralec preglednejšo sliko Rösenerjevega načrta za ofenzivo proti partizanskim enotam, avtor pa ne bi prihajal do napačnih zaključkov. Tako ni v zapisniku razgovora nikjer rečeno, naj bi »nemške enote na Gorenjskem sodelovale v vseh vojaških operacijah z Italijani, naj bi zaprle obmejni pas in uničile partizanske enote, ki bi prešle z Dolenjske na Gorenjsko« (str. 354). Število partizanov, ki ga Robotti in Rösener precenjujeta, avtor ceni prenizko (str. 355). O II. grupi ni Rösener na sestanku »molčal« zaradi kakega »sramu« (str. 355), ampak je ni posebej omenil, ker je bil razgovor le splošnega značaja. Indirektno pa jo je omenil, ko je priznal, da na nemškem okupiranem ozemlju »sovražno silo ceni na 2.000 do 2.500 partizanov« (str. 353).

Še bolj kot radiograma št. 5 in 7 je avtor po svoje predelal radiogram št. 35, ki ga je nemški štab Jug poslal 18. julija. Avtorjeva verzija se glasi:

»Že nekaj dni je v teku akcija nemških policijskih sil v sodelovanju z enotami redne vojske na področju Poljane, Lučne. Tega dne se je obroč okoli partizanov popolnoma zožil. V akciji sodelujejo enote 255. policijskega bataljona, 922. Lds. bataljona, 499. dopolnilnega pešadijskega bataljona in še nekatere druge enote« (str. 369).

Izvirnik pa pravi:

»Gorenjska: V večernih urah 17. julija 1942 je bila končana policijska akcija na področju Poljane—Lučine, v kateri so sodelovale tudi enote obo-roženih sil. Rezultat: ubitih nadaljnjih 24 banditov, 4 ujeti. Orožje: Zaplenili mitraljez in pribor...« (AIZDG, »Zbornik«, VI/3, str. 537 in 538).

Drugače podatke kot avtorjeva vsebina tega nemškega dokumenta imata tudi drugi dve ohranjeni poročili o tej akciji. Radiogram št. 3/33 štaba Jug z dne 16. julija, oddan ob 11.35, navaja, da se akcija na področju Poljane—Lučine nadaljuje, »obkrožitev je končana in se zožuje. Do sedaj je bilo ubitih 21 banditov, troje pa ujetih«. Radiogram št. 34 z dne 17. julija 1942 pa pravi, da se je akcija nadaljevala in »po čiščenju kotline so se angažirane čete 499. dopolnilnega pehotnega bataljona, 403. dopolnilne kolesarske čete ter 2. in 3. četa 510. bataljona dež. strelcev vrnile v svoje garnizije. Našle so nekaj banditskih taborišč...« (isto, str. 537).

Avtorjev citat ni torej niti citat dokumenta, na katerega se sklicuje, niti ni vsebinski povzetek treh ohranjenih nemških radiogramov, ker se citat niti v enem stavku vsebinsko ne ujema s podatki v teh dokumentih. To pa je potvorba.

Na str. 375 skuša avtor kot en sam dokument citirati dva različna dokumenta. Pri tem v prvih petih vrstah in prve štiri besede v šesti vrsti res

čitira iz radiograma z dne 26. julija 1942, zadnje štiri besede v isti vrsti ter besedilo v zadnjih dveh vrstah pa je samovoljno priključil dokumentu. Tekst, ki ga avtor navaja, ne more biti niti povzetek iz radijske brzozavke z dne 29. julija, ker navedenih podatkov mi v njej. (»Zbornik«, VI/3, str. 554). Netočen je zadnji stavek, da je bila akcija končana 28. julija zvečer, ker so jo Nemci zaključili že prejšnji večer (isto).

Avtor tudi na 378. strani na podoben način združuje dva dokumenta v enega. Njegove navedbe pa zopet niso točne niti kot povzetek obeh dokumentov in ničesar ne povedo o poteku nemške ofenzive. Če pa bi obe nemški poročili z dne 4. in 5. avgusta kritično uporabil, bi lahko precej dopolnil spominske podatke o nemški ofenzivi na Blegoš od 3. do 5. avgusta. (»Zbornik«, VI/3, str. 582.) Pri ocenjevanju sovražnikovih izgub v različnih drugih akcijah od 4. do 6. avgusta, se je avtor na str. 393 naslanjal le na partizanske podatke v poročilu štaba II. grupe odredov (»Zbornik«, VI/4, str. 30). Na razpolago je imel tudi nemška poročila, ki pa jih ni uporabil (»Zbornik«, VI/3, str. 582).

Nedopustno združitev dveh različnih dokumentov v enega je avtor zagrešil tudi na 404. strani. Pri tem sta prvi in zadnji stavek iz jutranjega poročila štaba Jug z dne 21. avgusta (»Zbornik«, VI/3, str. 617). Med oba stavka pa je vrnil šest vrstic svojega besedila, ki se ne ujema s podatki radiogramov štaba Jug z dne 22. in 24. avgusta (AIZDG, »Zbornik«, VI/3, str. 620). Sicer pa je nepotrebno navajanje teh dokumentov, ker se ne nanašajo na boje s Simonovim bataljonom, saj je že 15. avgusta prišel na Štajersko. Podobno potvorbo dokumenta je storil avtor še na 418. strani (»Zbornik«, VI/3, str. 596).

Na strani 380 trdi, da sta bila Simonov in Kranjčev bataljon »v stalni akciji«, za Zdravkovega pa zatrjuje, da je bil »najmanj borben«. Tega se iz prejšnjega avtorjevega pripovedovanja ne vidi, saj ga nasprotno celo hvali na številnih straneh: 363, 364, 371, 375, 378 in 393. Iz poročil Kranjčevega in Simonovega bataljona (»Zbornik«, VI/3, str. 227 do 231) pa je razvidno, da sta bila do konca julija oba približno enako aktivna in borbená kot Zdravkov bataljon. Od pohval do negativne ocene je avtor prišel, ker je hotel pokazati na vzrok, zakaj sta se dve četi Zdravkovega bataljona vrnila v Ljubljansko pokrajino. Resnični vzroki pa so bili globlji, kot jih našteva avtor, in sicer: ostanek lokalpatriotizma pri nekaterih borcih II. grupe odredov, navajenost na redno prehrano in varno zaledje na osvobojenem ozemlju Dolenjske, dosti lažji način bojevanja z italijansko vojsko kot z nemško itd. (Poročilo štaba II. bat. PO II. grupe z dne 6. 9. 1942 CK za Slovenijo; nedatirano poročilo Cedrika — Arhiv CK ZKS.)

V opisu prebijanja Simonovega bataljona z Gorenjske na Štajersko avtor ni datiral posameznih etap pohoda in spopadov z Nemci. Na drugi strani pa je z datumi močno označeval pohod Kranjčevega bataljona. Pot tega bataljona preko Koroške bi lahko opisal še bolje, če bi se poslužil tudi nedatiranega Cirilovega poročila »Naprej v borbo«, ki »hoče in mora biti objektivni prikaz dolgotrajne in vztrajne borbe mladega slovenskega bataljona«, kot je Ciril pripisal k poročilu (Arhiv CK ZKS). Avtor bi moral tudi omeniti, da je bil bataljon le še po imenu bataljon, saj je od bataljona ostalo samo še 26 mož in iz drugih enot se mu je priključilo 12 borcev.

Tako je z njimi štel le 38 mož — komaj za eno slabo četo (»Zbornik«, VI/4, str. 61).

Po kratkem opisu reorganizacije partizanskih enot na Štajerskem avtor po nepotrebnem v celoti navaja poročilo št. 7 in raport št. 9 štaba II. grupe odredov (str. 438 do 450), ki ju je v pretežni meri že uporabljal in citiral pri svojem pripovedovanju. V svojem zaključku pa v glavnem omiljuje trditve in obtožbe v tem raportu. Popraviti moram avtorjevo razlago, da je III. grupa odredov osvobodila le Notranjsko (str. 450), ker je v resnici osvobodila tudi skoraj vso Dolenjsko, na kar sem že enkrat opozoril. Vsa nesreča, da se naredbe Glavnega poveljstva grupam odredov niso spolnile, ni bila v tem, da so »uprizorili Italijani ofenzivo, podaljšek te ofenzive pa se je raztegnil na Gorenjsko in Štajersko« (str. 452), temveč v tem, ker sta naredbi za I. in II. grupo odredov bili prevelikopotezni in zato nerealni, kot je pokazal kasnejši razvoj, naredbe III. grupi odredov pa je ta skoraj v celoti izpolnila, ker so bile za njo v glavnem realne.

Kot rezultat pohoda II. grupe odredov na Štajersko avtor omenja na koncu prav na kratko in zelo splošno le nov silovit nemški pritisk, rast partizanskih enot in odborov OF (str. 452).

Avtor bi moral tu naprej pokazati, kakšno je bilo dejansko stanje II. grupe odredov ob prihodu na Štajersko zaradi tako dolgega pohoda, polnega bojov in nadčloveških naporov, da bi videli, v koliki meri je bila sposobna poseči v razvoj osvobodilne borbe na Štajerskem. O tem imamo realno podobo v poročilu, ki ga je Tomaž Poljanec — D. Kveder 14. novembra 1942 poslal CK KPS, a ga je avtor prezrl, ker se ni poslužil tudi virov v nekdanjem Zgodovinskem arhivu CK ZKS.

Poročilo med drugim pravi, da je »tudi na Štajerskem bilo opaziti spomladi vse znake hitrega vzpona osvob. in partiz. gibanja«, do katerega pa ni prišlo predvsem zaradi šibkosti in slabosti partizanskih čet na Štajerskem, ki so bile orientirane na pomoč z Dolenjske. »Ta pomoč je prišla prekasno, v času, ko je zavladala na terenu že politična depresija. Prihod II. grupe spomladi, z vsem moštvom, oborožitvijo in tedanjo borbena morala bi z osnove spremenil položaj. Zavlačevanje našega odhoda predvsem na pohod na Gorenjsko se je pokazal kot velika zmota... Naši fantje so prestali po poti čez Gorenjsko mečloveške napore (nem. ofenziva, naši ofenzivni protisunki, ogromni marši, prehrana). Posledice: a) številčno stanje se je zmanjšalo od 550 na 120, b) zdravstveno stanje je postalo kritično. Izčrpanost splošna. Pojavljajo se obolenja (predvsem avitaminoza, oslabljenje srca itd.), c) borbena morala je občutno popustila, disciplina oslabela, od duha, ki je oblikoval grupo, so ostali le žalostni ostanki, d) pojavila se je splošna tendenca po vrnitvi na Dol.(enjsko), ki je nismo bili zmožni zavreti. Z vojsko s tolikšnim efektivom in takim duhom je bilo nemogoče bistveno spremeniti položaj na Štaj.(erskem), ki je šel v tem času rapidno navzdol...« (»Zbornik«, VI/4, str. 255.)

To poročilo je bilo sestavljeno najbrž že v začetku septembra 1942.

Štab II. grupe odredov je namreč v raportu št. 9 Glavnemu poveljstvu dne 15. septembra 1942 poročal, da je sestavil dva obširna raporta o pohodu in situaciji na Štajerskem, kar pa si zaradi nesolidnih kurirskih zvez ni upal odposlati, »kajti sovražnik bi se lahko temeljito okoristil v vojaškem, še bolj pa v agitacijskem pogledu, ako bi slučajno dobil te dokumente

v roke«. Zato je poslal tedaj »le vojno poročilo (št. 7 in 8), namenjeno za tisk« (»Zbornik«, VI/4, str. 70) — torej pisana za propagandni namen. V tem raportu opozarja štab II. grupe odredov le na to, da »izgleda situacija tukaj v mnogočem popolnoma drugače, kot ste se vi in kot smo se mi pred našim odhodom to predstavljali« (isto, str. 71).

V raportu št. 10 Glavnemu poveljstvu z dne 24. oktobra 1942 je štab II. grupe odredov prav tako le kratko omenil situacijo: »Tukaj postajajo prilike vse težje. Zelo nas skrbi vprašanje zime...« (Arhiv CK ZKS). Tudi raport št. 11 z dne 27. oktobra 1942 je jedrnato pripominjal, da so se »prilike tukaj... bistveno poslabšale. 2. Naš kurz je vedno bil in je vzdržati čez zimo na odrejenem teritoriju... Vendar glavni problem predstavlja moralna priprava moštva na zimo. Napeli bomo vse sile, da se zoperstavimo toku, ki vse splošno objema celo grupo... 5. Tukaj se v teh dneh vrši široka mobilizacija v nemško vojsko. Slovenski fantje se dajo odpeljati kot goveda v klavnico. Vsi naši napor, da bi se nam priključili, so zaman, v političnem vzdušju, ki tukaj vlada. Le nekaj izjem se nam bo mogoče posrečilo pridobiti.« (»Zbornik«, VI/4, str. 197).

Ob teh ugotovitvah je D. Kveder kasneje upravičeno postavil celo vprašanje, če je bila II. grupa odredov, ki je imela značaj brigade, »v takratnih razmerah v Sloveniji resnično najracionalneje izkoriščena. Usoda brigade, kot tudi razvoj vstaje v Ljubljanski pokrajini in na Štajerskem sta pokazala, da ne...« Za okrepitev partizanskih enot na Štajerskem »bi bilo dovolj in tudi edino realno, da bi se na Štajersko infiltrirala manjša jedra izkušenih borcev, ki bi okrepila tamkajšnje lokalne čete in omogočila ustanavljanje novih...« (»Vojnoistoriski glasnik«, 1953, št. 1, str. 7.)

Temu mnenju se pridružuje tudi R. Polič, ki piše, naj bi »III. grupa odredov ostala z večjim delom sil v Ljubljanski pokrajini in izvedla skupno s III. grupo pomladansko ofenzivo partizanskih sil proti Italijanom, le z delom sil, največ enim dobro oboroženim in zelo gibljivim bataljonom, naj bi okrepila svoj 1. bataljon na Štajerskem za vezanje tamkajšnjih nemških sil...« (»Čudežna pomlad«, str. 91.)

To je brez dvoma tudi problem, vreden in potreben razpravljanja, da bo čimbolj osvetljen, ker le tako bo mogla zgodovina zapisati o njem svojo objektivno sodbo. Avtor se ga je v škodo svoje knjige ognil. Jasno pa je namreč, da v primeru, če načrt za pohod na Štajersko na tak način in v takem obsegu, kot je bil zamišljen, ni bil realen, izpade jedro II. grupe odredov v še večji slavi, ker je kljub skoraj nepremagljivim oviram izvršilo povelje in se prebilo na Štajersko.

Čeprav avtor razmeroma dosti citira nemške dokumente za ilustracijo borb na Gorenjskem, ne navaja, kako so Nemci ocenili prihod II. grupe odredov na Štajersko. Medtem ko so nemški voditelji na Štajerskem konec junija 1942 gledali na položaj kot »v toliko konsolidiran, da ni neposredne skrbi« in konec julija mislili, da je »splošen položaj ugoden«, so 24. avgusta ugotovili, da se »pod vtisom energičnih ukrepov na Gorenjskem uporniške bande umikajo na štajersko področje...« in da se je položaj zaostril. Število napadov je poraslo, izgube so žal na naši strani večje kot na strani banditov...« (»Zbornik«, VI/3, str. 468, 550, 625 in 626.) Dne 3. oktobra pa so situacijo ocenili takole:

»Septembra 1942 se je v javnosti pojavilo mišljenje, da je dejavnost upornikov popustila. Njihova aktivnost konec septembra pa dokazuje, da tega ni pričakovati... Ugotovili smo, da je precejšnje število banditov iz drugih krajev... Zaman je bilo upanje, da se bodo banditi večidel sami prijavili... V Trbovljah je situacija čedalje resnejša... Čeprav so pripadniki band v precejšnjem številu iz sosednjih krajev, jih spodnještajersko prebivalstvo vendarle podpira... V borbi je bilo ubitih 25 oseb, ranjenih 3 in ujetih 16... Naše izgube: vojska je imela 3 mrtve in 2 ranjena, vermanshaft pa 2 ranjena. Akcija preteklega torca je v celoti spodletela, ker prebivalstvo pomaga banditom — zlasti v Hrastniku. Položaj na Pohorju nam povzroča hude skrbi...« (»Zbornik«, VI/4, str. 450 in 451.)

Prispevek III. grupe odredov za okrepitev partizanskih sil na Štajerskem je bil torej po naših in nemških virih razmeroma majhen v primerjavi z velikimi žrtvami, ki jih je na pohodu utrpela II. grupa odredov. Jedro II. grupe, ki je bilo samo zelo oslABLJENO, ni moglo bistveno spremeniti položaja, ampak je ob svojem prihodu le pomagalo zavreti poje-manje osvobodilne borbe in Nemcem preprečiti poskus njihove konsolidacije položaja. Ko pa je štab II. grupe 17. septembra 1942 reorganiziral štajerske enote v štiri majhne bataljone, je le polagoma začela rasti njihova aktivnost, s katero pa je edino Pohorski bataljon povzročal Nemcem večjo zaskrbljenost. Glavni uspeh II. grupe je bil, da se je v zimi 1942—1943 kljub hudim izgubam obdržala na Štajerskem. Zato II. grupa odredov nikakor ni, kot zatrjuje avtor, »dejansko močno revolucionarno posegla in z velikim poletom pospešila boj za osvoboditev« (str. 453).

S tem sem popravil in dopolnil pomanjkljivosti in netočnosti, ki sem jih opazil med branjem ali pri preverjanju nekaterih mest. Če bi pa preverjal tudi ostale strani, bi verjetno imel še kako kritično pripombo. Vendar že te zadoščajo, da strokovno ocenim, kolikšen pomen ima knjiga kot prispevek za zgodovino III. grupe odredov.

Avtor je v knjigi opisal razne dogodke, o katerih doslej še ni nihče pisal. Osvetlil in rešil je tudi več vprašanj, ki doslej še niso bila rešena. Tako je na primer pojasnil, kako je bil formiran 2. partizanski ali štajerski bataljon, kako in kdaj se je ta bataljon samoiniciativno preformiral v brigado itd. Vendar pa njena šibka mesta kar prepogosto zamegljujejo dobre strani knjige.

Osnovna slabost avtorjevega dela je, da bogato spominsko gradivo, ki ga je zbral, ni obdelal s potrebno natančnostjo in kritičnostjo, ki jo zahteva tudi memoarska literatura. To bi zlasti še moral storiti, ker je želel, da bi bila njegova knjiga že zgodovina. Zaradi te slabosti je v njej razmeroma veliko problematičnih in netočnih mest.

Ker je arhivske vire površno prepisoval in prevajal ter jih celo samovoljno popravljaj, so marsikateri citirani dokumenti vsebinsko nezanesljivi, nekateri pa celo potvorbe. Podatke iz arhivskih in spominskih virov ni med seboj dovolj kritično primerjal in pretresal, ponekod pa sploh nič. Namesto da bi na tak način čim verneje opisal resnično dogajanje, se je v svojem pripovedovanju v glavnem opiral samo na lastne spomine in ustne vire svojih sodelavcev, ker je podcenjeval vrednost arhivskih virov. Zato čestokrat zatrjuje drugače, kot je razvidno iz partizanskih in okupatorskih dokumentov, čeprav ne pojasni, zakaj podatki v teh dokumentih,

ki jih tudi citira, niso točni. Kljub temu, da po zatrdilu v predgovoru ni imel namena povelečevati, se na marsikakem mestu ni izognil nepotrebnemu povelečevanju.

Zaradi teh slabosti in tistih, ki sem jih omenjal že v pripombah na posamezna mesta, je knjuga glede zgodovinske objektivnosti in točnosti na splošno šibka. Zato kot memoarsko-dokumentarno delo povsem ne zadovoljuje, čeprav prinaša veliko novega gradiva za zgodovino II. grupe odredov. Toda to gradivo, žal, v mnogih primerih še ne posreduje strokovnjaku za proučevanje in uporabo, temveč ga le opozarja nanj, da bo zgodovinar moral arhivske vire zaradi avtorjevega površnega in samovoljnega objavljanja še vedno iskati po arhivih ali v drugih objavah. Do spominskega gradiva pa bo moral biti še bolj previden, kot je to navadno potrebno pri memoarski literaturi zaradi njenih več ali manj subjektivnih gledanj in ocen.

Količkaj zahtevnega bralca motijo tudi prepogoste stilistične in pravopisne napake. Avtor dosledno piše Pugled namesto Pogled, sredi stavka piše Štab, prav tako Armadni Kōrpus in Udarni vod z veliko začetnico, kar je bila sicer partizanska bolezen, ki pa je zdaj že odpravljena. Namesto dvojine često uporablja množino. Tu in tam motijo jezikovne trdote. Na nekaterih mestih so stavki nejasni. Tudi pri postavljanju ločil ni avtor dovolj skrben. Kljub popravkom na koncu knjuge, je v knjigi ostalo še dokaj tiskovnih napak. Ne naštevam posameznih primerov, ker bi bilo to preobširno, temveč hočem le opozoriti tudi na te pomanjkljivosti.

Knjigo je lepo opremil slikar Vladimir Lakovič, ki je bil tudi borec II. grupe odredov.

Ker ljudje radi segajo po partizanski literaturi, bo knjiga verjetno prej ali slej razprodana. Nastala bo potreba po novi izdaji, ki pa nikakor ne bo smela biti ponatis sedanje, temveč jo naj avtor kritično pregleda in predela, da bo v zgodovinsko vernejši luči prikazala II. grupo odredov in njen težavni pohod na Štajersko.

Ta primer naj bo hkrati opozorilo vsem, ki žele pisati svoje spomine ali spominsko-dokumentarne prispevke o posameznih problemih iz osvobodilne borbe, da se je takega dela sedaj že treba lotiti s potrebno vestnostjo in kritičnostjo. To pa ni tako velika zahteva, da bi zaradi nje kdo opustil svojo namero. Terja samo to, da se bo pisec s primernim čutom odgovornosti potrudil, da bo čim točneje zapisoval in čim objektivneje opisoval ter ocenjeval posamezne dogodke. To pa je sedaj veliko lažje kot pred leti, ker so arhivi v glavnem urejeni, v samostojnih knjigah in časopisih so bili objavljeni številni spominski prispevki, veliko pa jih je zbranih tudi po arhivih. Najvažnejše pa je, da so glavni partizanski in okupatorski dokumenti v »Zborniku dokumentov« objavljene že do septembra 1943. leta, a so se jih pisci doslej vse premalo posluževali. S kritičnejšim pisanjem bodo dali borci dragocene prispevke za proučevanje zgodovine naše revolucije, ker veliko važnih stvari iz ilegalnega obdobja zaradi takratne konspiracije sploh ni bilo nikdar nikjer zabeleženih, precej arhivskega gradiva iz osvobodilne borbe pa je propadlo.

Franček Saje